Vestnik zoologii, **40**(6): 541—543, 2006

УДК 576.89:595.79(477)

НОВІ ДАНІ ЩОДО ХАЗЯЇНО-ПАРАЗИТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ *EURYTOMA PISTACIAE* (HYMENOPTERA, EURYTOMIDAE)

С. І. Клименко

Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України,
вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01601 Україна

Прийнято 1 березня 2006

Новые данные о хозяинно-паразитных связях *Eurytoma pistaciae* (Hymenoptera, Eurytomidae). Клименко С. И. — Впервые отмечен переход паразита розанной орехотворки *Eurytoma pistaciae* Rondani на нового хозяина *Aulacidea hieracii* Bouche, экологически связанного с травянистым ярусом растительности.

Ключевые слова: Eurytomidae, Cynipidae, хозяинно-паразитные связи, экология, Украина.

The New Data about the New Host of *Eurytoma pistaciae* (Hymenoptera, Eurytomidae). Klymenko S. I. — *Eurytoma pistaciae* Rondani previously known to infest the rosaceous gall wasps, is recorded for the first time as a parasite of *Aulacidea hieracii* Bouche, which induce galls on grassy species of *Hieracium*. The morphological features of *Aulacidea hieracii* Bouche are discussed.

Key words: Eurytomidae, Cynipidae, host-parasite connections, ecology, Ukraine.

Eurytoma pistaciae Rondani, 1877 (= *E. pistacina* Rondani, Bouček, 1977: 15 misspelling) трофічно пов'язана з кількома видами горіхотворок роду *Diplolepis*, що викликають розвиток великих різноманітних за формою галів, переважно на верхівках стебел шипшини *Rosa* spp. (рис. 1, *1*). Переважно хазяїном *E. pistaciae* є розанна горіхотворка *Diplolepis mayri* Schlecht. на *Rosa canina* (Зерова, 1995; Зерова и др., 1988). *D. mayri* за екологічною адаптацією до основних життєвих форм рослин відноситься до дендрофілів. Горіхотворка уражує майже всі види шипшини, утворює неправильно-округлі, великі, багатокамерні, дерев'янисті товстостінні гали. В числі хазяїв *E. pistaciae* наводиться також фісташковий насінньоїд — *Megastigmus pistaciae* (Bouček, 1977). Вказівка на те, що евритома вилітає з горіхотворок, які викликають розвиток галів на дубі (Mayr, 1878; Bouček, 1977), виявилась невірною. За даними В. Калини (Kalina, 1970), на дубі розвивається близький, але інший вид — *Eurytoma spinipes* Kalina.

Вперше в 2002 р. нами була виведена *E. pistaciae* з галів *Aulacidea hieracii* Bouche на *Hieracium virosum*, зібраних в степовому заповіднику «Кам'яні Могили» Донецької області. *A. hieracii* — хортофіл, який формує гали на видах *Hieracium* (*virosum, umbellatum, pilosella*). Гали *A. hieracii* великі, тверді, багатогніздні, опушені, викликають розростання стінок стебла рослини (рис. 1, *2*). *H. virosum* — рослина заввишки 30—70 см, в заповіднику окремі екземпляри зустрічаються до 120 см на вапнякових відслоненнях, лучних ґрунтах долин річок та балках. Кущі *R. canina*, на яких зазвичай зустрічається *E. pistaciae*, часто ростуть поряд з рослинами *Hieracium*. Висота рослин *Rosa* варіює від 1,5 до 2,5 м.

З літератури (Козлов, 1972) відомо, що рослиноїдні комахи, як і їхні паразити, приурочені до певного рослинного ярусу і зазвичай дендрофільні види не переходять на трав'янисті рослини. Перехід *E. pistaciae* на незвичного для неї

Рис. 1. Галли: *1* — *Diplolepis mayri* на *R. canina*; *2* — *A. hieracii* на *H. virosum*.

Fig. 1. Galls: *1* — *Diplolepis mayri* on *Rosa canina*; *2* — *Aulacidea hieracii* on *H. virosum*.

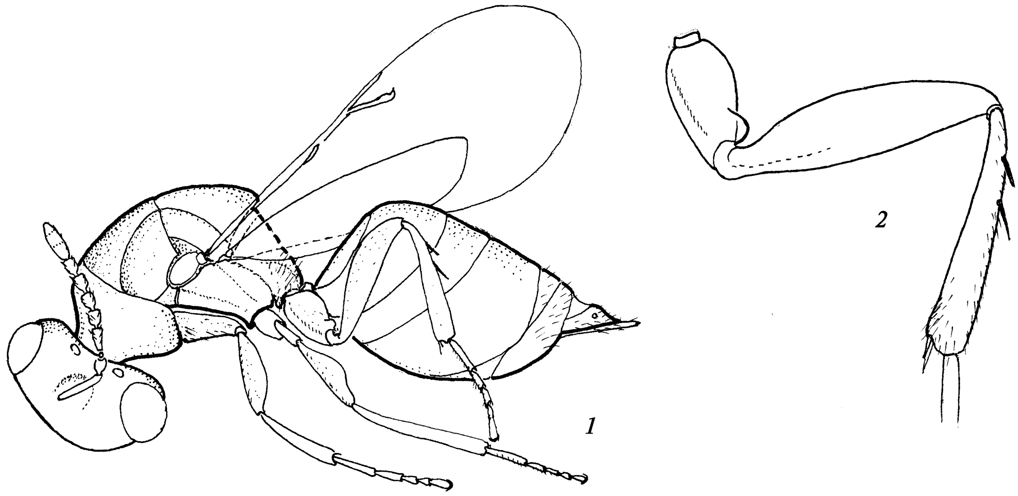

Рис. 2. *Eurytoma pistaciae*, ♀: *1* — профіль; *2* — задня нога.

Fig. 2. *Eurytoma pistaciae*, ♀: *1* — lateral view; *2* — hind leg.

хазяїна може пояснюватися тим, що в місці збору матеріалу окремі рослини *Hieracium* досягали 120 см, що майже дорівнює висоті, на якій можна знайти окремі гілки *R. canina*. Крім того, гали на *Rosa* та *Hieracium* схожі між собою за розміром, формою та внутрішньою структурою. Напевне це й обумовило те, що вид, приурочений до розанної горіхотворки перейшов на незвичного для нього хазяїна, мешканця трав'янистої рослинності.

Крім того, *E. pistaciae*, як і більшість ектопаразитів, має широкий круг хазяїв часто з різних систематичних груп, при пошуку яких першочергове значення має локалізація та загальна форма галів, під якими прихований хазяїн. Як відомо з літератури, в багатьох випадках спеціалізація паразитів до хазяїв визначається схожістю хазяїв або тих утворень, в яких вони мешкають (Козлов, 1972).

E. pistaciae (рис. 2, *1*, *2*) відноситься до групи видів *Eurytoma* з довгими щетинками на задніх гомілках (*E. pistaciae* Rond., *E. spinipes* Kalina, *E. ochraceipes* Kalina, *E. tokatensis* Doganlar). Відрізняється від інших видів даної групи більш видовженим, піднятим на верхівці черевцем самки, довгим сьомим тергітом черевця, а також розміщенням довгих щетинок на задніх гомілках, які зміщені

до проксимальної частини гомілки. Від *E. ochraceipes* відрізняється коротшими члениками джгутика в обох статей.

Зерова М. Д. Паразитические перепончатокрылые. Эвритомины и Эвдекатомины Палеарктики. — Киев : Наук. думка, 1995. — 459 с.
Зерова М. Д., Дьякончук Л. А., Ермоленко В. М. Насекомые-галлообразователи культурных и дикорастущих растений европейской части СССР. Перепончатокрылые. — Киев : Наук. думка, 1988. — 157 с.
Козлов М. А. Основные типы специализации наездников (Hymenoptera, Parasitica) к хозяевам // Хозяино-паразитные отношения у насекомых. — Л. : Наука, 1972. — С. 5—17.
Bouèek Z. A faunistis review of the Jugoslavian Chalcidoidea (Parasitic Hymenoptera) // Acta Entomol. Jugoslavica. — 1977. — Supp. N 13. — 145 p.
Kalina V. Neue Palaearktische arten der Gattung Eurytoma Ill. (Hym., Chalc., Eurytomidae) // Stud. Entomol. Forest. — 1970. — **1**, N 8. — P. 113—125.
Mayr G. Arter der Chalcidier-Gattung Eurytoma durch Zucht ertalten // Verhandlungen der kaiserlich-kцniglichen zoologisch-botanisch Gesellschaft in Wien. — 1878. — **28**. — S. 297—334.